

Het Nederlands slavernijverleden

Thema-avond van de commissie Wereldgeschiedenis

De VGN-commissie *Wereldgeschiedenis in de klas* organiseerde onlangs een themabijeenkomst over het Nederlandse slavernijverleden. Drie boeiende presentaties zorgden voor een bijzondere avond met soms verrassende inzichten.

Nicole van der Steen
is redacteur van Kleio.

De eerste spreker was Coen van Galen, die zich – samen met zijn Surinaamse collega Maurits Hassankhan – aan de Radboud Universiteit bezighoudt met de digitalisering van negentiende-eeuwse Surinaamse slavenregisters. Hij had Maria Karg meegenomen, afstamming van Surinaamse slaven en oprichtster van Stichting Stil Verleden. De ongeveer 1.500 meter aan nog bestaande slavenregisters – ongeveer een kwart is verloren gegaan – wordt sinds januari 2017 ingevoerd in twee databases: een die online toegankelijk is voor particuliere bezoekers en een voor wetenschappelijk onderzoek. Een groot deel van de registers (1851-1864) is inmiddels ingevoerd, de oudere documenten worden daar met hulp van vrijwilligers gestaag aan toegevoegd. De registers werden opgesteld na de afschaffing van de trans-Atlantische slavenhandel, om te voorkomen dat slaven illegaal Suriname zouden worden binnengebracht. Ze werden van 1830 tot 1863 in Paramaribo bijgehouden in vier series folianten en bevatten de namen van alle mensen die in privé-eigendom werden gehouden, met de veranderingen die zij in hun leven ondergingen, zoals verkoop, overlijden en vrijlating. Het meest in het oog springend zijn echter de namen die voor deze mensen waren bedacht: slaven hadden

alleen voornamen en deze drukten vooral het belang van de eigenaars uit. Namen als Winst, Eersteling en Interest zijn geen uitzonderingen; vrouwenamen zijn vaak seksueel getint of denigrerend. Bijzonder zijn de gevallen waar een voormalige slaaf zelf slaveneigenaar is geworden, in de meeste gevallen van familieleden die door hem zijn vrijgekocht.

Bij de slavenregisters is door Maria Karg, voormalig docent maatschappijleer, een lesprogramma (met de titel *Geregistreerd*) gemaakt. Haar Stichting Stil Verleden heeft als doel te informeren over het Nederlandse aandeel in de slavernij en het stimuleren van een kritische blik op de Nederlandse geschiedenis en samenleving, onder andere met educatieve projecten. In de betreffende lessen speelt het negenjarige meisje Affie een rol, van wie het Rijksmuseum een ontroerend portret bezit. Een bijzondere afbeelding omdat hier nu eens geen karikatuur van de gekleurde mens is gemaakt.

In de registers heeft Maria haar eigen voorvader kunnen terugvinden: een zekere Karg, plantage-eigenaar, die met een slavinnen kinderen kreeg en zijn gezin vrijkocht door voor de eigenaar vier slaven in ruil te kopen. Zijn plantage bestond nog in Maria's jeugd en was goed voor familie-uitjes naar 'op buiten'.

De registers blijken een zeer betrouwbare bron voor de reconstructie van slavenlevens: bij de uiteindelijke controle in 1863, toen de eigenaars een schadevergoeding kregen bij de afschaffing van de slavernij in Suriname, zijn nauwelijks correcties in de gegevens aangebracht. In het lesprogramma kunnen leerlingen zelf aan de slag met de registers. Er valt veel in te ontdekken dat het bij hen bestaande beeld kan aanvullen. Slaven zijn bijvoorbeeld niet als gezinnen geregistreerd maar als losse namen, die gemakkelijk van elkaar gescheiden konden worden. Er rijst een beeld uit op dat eerder doet denken aan een veestapel dan aan een gemeenschap van mensen.

De aanwezigen op de bijeenkomst waren het eens, dergelijke aanvullende lessen zijn hard nodig, omdat in het reguliere programma nog steeds weinig ruimte is voor het plantagebestaan in Suriname. Het speelde zich grotendeels af in

Pagina uit het
slavenregister van
de plantage Paradize
(Nickerie, Suriname),
1 juli 1863. Nationaal
Archief.

NO. DER SLAVEN	NAAM	GEBOORTEDATUM	GEBOORTESTAD	GEBOORTELAND
1	Robert	1830	Suriname	Suriname
2	Amsterdam	1830	Suriname	Suriname
3	Simon	1830	Suriname	Suriname
4	Thomas	1830	Suriname	Suriname
5	Harvey	1830	Suriname	Suriname
6	Frank	1830	Suriname	Suriname
7	Janet	1830	Suriname	Suriname
8	Emmanuel	1830	Suriname	Suriname
9	Marcus	1830	Suriname	Suriname
10	Tom	1830	Suriname	Suriname
11	Thomas	1830	Suriname	Suriname
12	James	1830	Suriname	Suriname
13	Tim	1830	Suriname	Suriname
14	Lawrence	1830	Suriname	Suriname
15	Charles	1830	Suriname	Suriname
16	Harry	1830	Suriname	Suriname
17	Julius	1830	Suriname	Suriname
18	William	1830	Suriname	Suriname
19	William	1830	Suriname	Suriname
20	John	1830	Suriname	Suriname

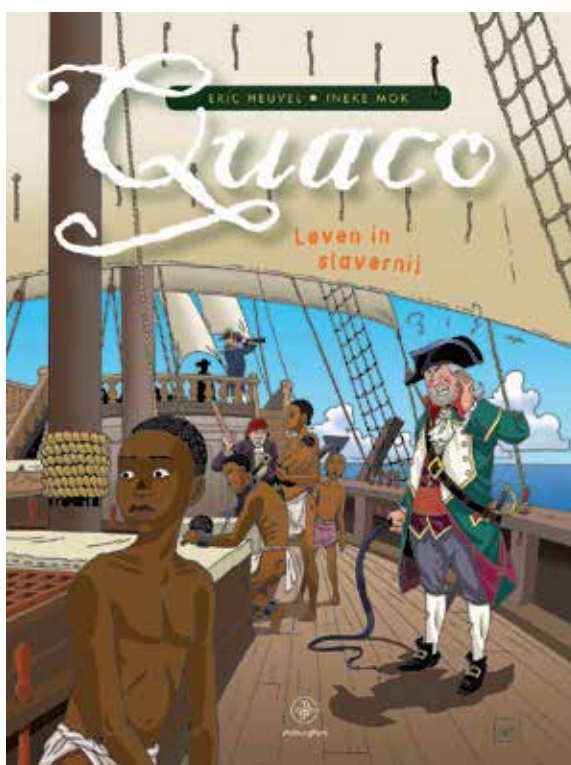
Links: Portret van Affie door Jacob Marius Adriaan Martini van Geffen, ca. 1859. Rijksmuseum Amsterdam.
Onder: Omslag van de strip Quaco.

de negentiende eeuw, terwijl 'slavernij' doorgaans één paragraaf in de achttiende eeuw krijgt toebedeeld en in tijdvak acht geen rol meer lijkt te spelen. Benadrukt werd ook dat niet alleen leerlingen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond behoefte hebben aan meer kennis van het Nederlandse slavernijverleden. Het is een geschiedenis die zij delen met 'witte' Nederlanders. De ervaring leert dat die laatsten daar wel degelijk voor openstaan. Stil Verleden legt daarnaast ook relaties met andere periodes en delen van de wereld.

Stripboek

Ineke Mok, voormalig docent Nederlands, vertelde over het stripboek *Quaco*, met het verhaal van een kleine slaaf die door John Stedman naar Nederland werd gehaald. Mok houdt zich al geruime tijd bezig met het kritisch kijken naar eurocentrisme en achterhaalde terminologie in lesmethodes. Het stripboek is getekend door Eric Heuvel, bekend van zijn eerdere educatieve stripboeken over de Tweede Wereldoorlog, zoals *De Ontdekking*, *De Zoektocht* en *De Terugkeer*. Ineke Mok heeft er samen met Els Schellekens een lespakket en een docentenhandleiding bij gemaakt. Hierin draait het vooral om multiperspectiviteit bij de behandeling van het slavernijverleden en het aanboren van empathie bij de leerling. John Gabriël Stedman (1744-1797) schreef een rijk geïllustreerd verslag van zijn bezoek aan Suriname, waar hij onder meer meeging met een tocht door de jungle om ontsnapte slaven (marrons) op te sporen. De kleine Quaco werd hem meegegeven als knechtje door plantage-eigenaar Kennedy. Later vertrok de jongen samen met Stedmans zoon (verwekt bij een slavin) naar Nederland. Quaco leefde waarschijnlijk tussen 1760 en 1795

en zou afkomstig zijn uit Ghana, Ivoorkust of Togo: er is namelijk een zinnetje van hem in het Twi overgeleverd, de taal die daar gesproken werd en wordt. Quaco was als kind ontvoerd en verkocht aan een plaatselijke koning, die verkocht hem weer voor een snaphaan (een wapen) en een vaatje buskruit aan een slavenhandelaar. Kinderen waren destijds zeer gewild op plantages, want ze golden als harde werkers met weinig heimwee. Uit een onderzoek naar de manier waarop docenten lesgeven over de slavernij werd het idee geboren een stripboek te maken om deze lessen te ondersteunen. Eric Heuvels eerdere historische stripboeken zijn een groot succes gebleken. Het boek vertelt Quaco's verhaal vanuit diens eigen perspectief, maar is wel degelijk gebaseerd op authentieke bronnen over de Surinaamse slavernij. Er ontspoon zich onder de bezoekers een kleine discussie: in hoeverre kun je in een dergelijk boek voor (jonge) leerlingen recht doen aan de wrede werkelijkheid? Het is nu eenmaal niet kies om de gewelddadige praktijk op de slavenschepen en de plantages in geuren en kleuren te tonen. Bovendien is het lastig om een boeiend verhaal te maken vanuit het gezichtspunt van een kleine jongen, over wie eigenlijk weinig bekend is; een hoge mate van interpretatie van zijn levensloop en beleving daarvan is onontkoombaar.

Protest en herdenken

De laatste spreker, Jerry Afriyie, is uitgegroeid tot een bekende Nederlander door zijn aanhoudend protest tegen Zwarte Piet, althans in diens traditionele verschijning. Op deze bijeenkomst vertelde hij over de gastlessen over stereotypen ▶

Een poster voor een minstrel show, 1900. In deze shows maakten witte mannen hun gezicht zwart met gebrande kurk. Ze voerden sketches op over het leven als slaaf op de zuidelijke plantages van Amerika.

die hij geeft op scholen. Zijn stichting Nederland wordt Beter ijvert voor een nationale, tweedaagse herdenking van het Nederlandse slavernijverleden, waarin ook plaats is voor het vieren van de afschaffing van de slavernij. Lessen over slavernij en kolonialisme zouden op alle scholen vanzelfsprekend moeten worden. Bovendien moet het Europese beeld van Afrika en Afrikanen grondig worden bijgesteld. Afrika wordt nog te veel gezien als een eenvormig, primitief geheel, terwijl er grote diversiteit is onder de landen van het continent en de bevolking. Als die doelen in 2025 zijn bereikt, kan de stichting zichzelf opheffen. Zijn presentatie over de herkomst van Zwarte Piet, waarmee hij zegt op 'witte' scholen in twintig minuten leerlingen 'om' te krijgen, is inderdaad indrukwekkend. De heftige reacties in den lande op zijn acties ten spijt, blijkt hij een goed doortimmerd en overdonderend verhaal te hebben waar

geen speld tussen te krijgen is. Je gunt elke leerling (en boze witte volwassene) de kennismaking met dit grondige onderzoek naar de dubieuze achtergronden van de nog jonge 'traditie'. De Nederlandse tegenhanger van de Amerikaanse 'blackface' uit de wel degelijk racistische *minstrel shows*. Het beeld- en bronnenmateriaal is geestig, maar ook authentiek en bloedserieus. Je moet wel sterk in je schoenen staan om hierna nog te beweren dat de zwart geschminkte knecht niets met racisme te maken heeft. Afriyie pleit dan ook voor vervanging van deze versie door een Piet die niet op een Afrikaans stereotype is gebaseerd. Dat doet hij veel intelligenter, vriendelijker en toegankelijker dan de beeldvorming in de media wil doen geloven. Op de website van Nederland wordt Beter is een lespakket over de geschiedenis van Sint en Zwarte Piet te downloaden. Om scholen te helpen een inclusief sinterklaasfeest bespreekbaar te maken en te organiseren, is een onderwijstool beschikbaar en kan Afriyie worden uitgenodigd op school.

De bijeenkomst was een van de boeiende en leerzame bijeenkomsten die de kerncommissie *Wereldgeschiedenis in de klas* regelmatig organiseert in het centrum van Utrecht. Docenten en anderen met een relatie tot het geschiedenisonderwijs zijn van harte welkom om hier te ervaren hoe in het (nogal eurocentrische) lesprogramma verbinding kan worden gemaakt met de wereldgeschiedenis, om leerlingen een bredere blik te gunnen. De bijeenkomsten worden door de VGN bekostigd: lidmaatschap is niet verplicht, wel gewenst. ■

Meer informatie

www.ru.nl/slavenregisters – Op deze website is meer informatie te vinden over de digitalisering van de registers en staan links naar de nationale archieven van Nederland en Suriname.

stilverleden.nl – Voor informatie over onder andere het lesprogramma. De site bevat een link naar filmfragmenten van een les van Maria.

www.quaco-stripverhaal.nl – Het stripboek is via de website te koop, evenals een schoolpakket met lesmateriaal en docentenhandleiding.

edu.mappingslavery.nl – Voor materiële en immateriële sporen van slavernij in Nederland.

www.nederlandwordtbeter.nl – Geeft een overzicht van de activiteiten en doelstellingen van de stichting en de mogelijkheden voor het onderwijs.